

להראות עצבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תשמח
ערש"ק פרשת תבוא

"בת קול" בנגד "הרמת קול"

עומק הטוב הצפון ב"קללות"

דין בלי הביכורים לשיטת הרמב"ם

אורו של הבעש"ט הק'

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת תבוא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשמח), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

תוכן הענינים

ג. מקרא אני דורש

"בת קול מברכתו" - מנצח?

מדוע נשתנתה מצוות ביכורים מכל המצוות שהשכר עלי' מובטח לאדם על ידי בת קול? / ה"מדה כנגד מדה" שרואים בכללות מצוות ביכורים / ה'בת קול' כנגד 'הרמת קול'

(ע"פ לקוטי שיחות חו"ט עמ' 227 ואילך)

ה. פנינים ☺ עיונים וביאורים קצרים

"הבאת ביכורים" - ומה עם מעשר? / "האמרת" ו"האמירך" - "בכל יום!"

ו. יינה של תורה

עומק הטוב הצפון ב"קלאות"

כל ענייני התורה הם טוב וברכה / "כשאבא קורא - לא שומעים קללות" / טובה כפולה ומכופלת בפנימיותם של "י"א אורזין"

(ע"פ תורת מנחם תשמ"ה ח"ה עמ' 2947 ואילך)

ט. פנינים ☺ דרוש ואגדה

מהו השכר על קירוב יהודים? / טובתו של יהודי אחד נוגעת לכל ישראל

י. חידושי סוגיות

דין כללי הביכורים לשי' הרמב"ם

יפלפל בשי' הרמב"ם בחילוק הדין שבין כלי מתכות לכלי ערבה - בהשוואה למשמעות הש"ס והספרי / יחקור בגדר זיקת הכלי לפירות, ויסיק דלהרמב"ם שיטה מחודשת בזה

(ע"פ לקוטי שיחות חב"ט עמ' 145 ואילך)

יד. תורת חיים

עניני שידוכים

טז. דרכי החסידות

אורו של הבעש"ט הק'

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 6084000

03-738-3734

Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office

1469 President St. #BSMT

Brooklyn, NY 11213

United States

(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,

הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

"בת קול מברכתו" – מנלן?

מדוע נשתנתה מצוות ביכורים מכל המצוות שהשכר עלי' מובטח לאדם על ידי בת קול? / ה"מדה כנגד מדה" שרואים בכללות מצוות ביכורים / ה'בת קול' כנגד 'הרמת קול'?

א. בפרשתנו (כו, טז): "היום הזה ה' אלקיך מצוך לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך". ופירש רש"י על המלים "ושמרת ועשית אותם" – "בת קול מברכתו: הבאת ביכורים היום, תשנה לשנה הבאה".

ולכאורה תמוה: בפשטות המלים "ושמרת ועשית אותם" הן לשון של ציווי ופקודה, הוראה לאדם (וכן באמת פירשו באבן עזרא ובספורנו) – ומה טעם מפרש אותם רש"י במשמעות של ברכה מלמעלה?

וכבר האריכו במפרשי רש"י בביאור טעמו; ונקודת הענין, שרש"י למד זאת מכך שפסוק זה נאמר לאחר פרשת הציוויים על ביכורים וידידי מעשרות, וגם לאחר שהפסוק מתאר את קיום הציוויים בפועל [וכפי שפירש רש"י את הפסוק דלעיל מיני]: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים" – "עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שעליך לעשות" כו', ולכן אין לפרשו במשמעות של ציווי והוראה, שהרי האדם כבר שמר ועשה, אלא בהכרח לפרשו במשמעות של ברכה – שיזכה האדם לשמור ולעשות את הביכורים בשנה הבאה.

אבל עדיין צריך ביאור, כי גם כאשר באים לפרש את המלים "ושמרת ועשית אותם" במשמעות של ברכה, מהיכי תיתי לחדש ש"בת קול מברכתו"?

ולכאורה, הרי זה דבר נפלא שאין לו חבר בכל מצוות התורה. מצינו אמנם בריבוי מצוות שהכתוב מביטח לאדם כל מיני שכר וברכה, אבל כאן מחדש רש"י שלא זו בלבד שהברכה מפורשת בתורה אלא שהאדם המקיים מצות ביכורים זוכה שתהי' בעבורו בת קול מיוחדת מן השמים המברכת אותו ("הבאת ביכורים היום, תשנה לשנה הבאה"). וטעמא בעי.

ב. ויש לומר בזה, ובהקדים דיוק לשון רש"י – "הבאת ביכורים היום, תשנה לשנה הבאה". ולכאורה, ה' לרש"י לומר "הבאת ביכורים היום – תביא לשנה הבאה", או "תעשה לשנה

הבאה" (שהרי בא לפרש את לשון הפסוק: "ועשית אותם") וכיוצא בזה. ומה טעם נקט לשון "תשנה" דוקא?

ויש לבאר, דהנה בכללות הפרשה כאן רואים את הענין של 'מדה כנגד מדה'. וכמו בפסוקים שבאים מיד לאחר מכן: "את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים... וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה". כלומר: אין כאן שכר סתם, אלא דוקא באופן של מדה כנגד מדה, בדיוק בהתאם למעשי האדם – כיון ש"את ה' האמרת", לכן "ה' האמירך".

ולכן גם כאן לומד רש"י, שהמלים "ושמרת ועשית אותם" אינן מלמדות על סתם ברכה וזכות שתבוא לאדם בזכות הביכורים, אלא דוקא על ברכה באופן של מדה כנגד מדה. וזהו שאומרים לו "הבאת ביכורים היום – תשנה לשנה הבאה": אין כאן ברכה 'חדשה', אלא שאותו דבר גופא שאתה עושה היום – תחזור ותעשה אותו הדבר לשנה הבאה.

ג. וענין זה של 'מדה כנגד מדה', ניכר ומודגש ביותר בכללות מצות הביכורים:

כיון שהקב"ה הוציאנו מהעבודה הקשה של מצרים, ונתן לנו את ארץ ישראל, באופן של "ארץ זבת חלב ודבש" – לכן: (א) כנגד זה שהוא הביא אותנו "אל המקום הזה" – הרי אנחנו באים "אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך"; (ב) וכנגד זה שהוא נתן לנו את הארץ והפירות וכו', הרי אנחנו באים ומביאים את הפירות הטובים ומניחים אותם "לפני ה'".

אמנם יש במצות ביכורים פרט שלכאורה אינו במדה זו, והוא העני' בקול של האדם – "וענית ואמרת לפני ה' אלקיך", ופירש רש"י: "וענית, לשון הרמת קול". ואם אכן כל הפרטים בביכורים הם באופן של "מדה כנגד מדה" – הרי צריכה להיות "מדה" מתאימה כנגד "מדה" זו של עניית קול!

על כך מפרש רש"י, שאכן, גם כנגד ההרמת קול יש שכר באופן של מדה כנגד מדה – ש"בת קול מברכתו: הבאת ביכורים היום, תשנה לשנה הבאה". ה"בת קול" מלמעלה מכוונת כנגד הרמת הקול של האדם בעת הבאת הביכורים.

“הבאת ביכורים” – ומה עם מעשר?

היום הזה ה' אלקיך מצוך גו' ושמרת ועשית אותם
בכל לבבך ובכל נפשך

ושמרת ועשית אותם – בת קול מברכתו הבאת בכורים היום,
תשנה לשנה הבאה
(כו, טז. רש"י)

לכאורה צריך ביאור, הרי פ' תבוא מתחילה
עם מצות הבאת הביכורים, אח"כ יש מצות ביעור
מעשרות, ואח"כ הפסוק “ושמרת ועשית אותם”.
וא"כ, מדוע מפרש רש"י שיש כאן ברכה בנוגע
ל“הבאת ביכורים”, הרי בפרשה הסמוכה מדובר
על וידוי מעשרות ולא על מצות ביכורים?

נאין לומר שרש"י מביא את ביכורים רק בתור
דוגמא ובאמת הברכה מתייחסת גם למעשרות
(וראה משכיל לדוד) – כי, לשון הברכה “תשנה
לשנה הבאה” אינו מתאים ביחס לווידי מעשרות,
שאינו “לשנה הבאה” אלא רק פעם אחת בשלש
שנים, ועל כרחך שאכן רש"י מתכוון דוקא
לביכורים].

ויש לומר בפשטות:

פרשת המעשרות מתחילה “כי תכלה לעשר
את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית”, והיינו,
שהמדובר הוא במי שרק בשנה השלישית מביא
את כל המעשרות – גם של השנה הראשונה
והשני'.

ומעתה מובן בפשטות שאי אפשר לפרש
הברכה “ושמרת ועשית אותם” על פרשת
המעשרות הסמוכה לה – כי איך אפשר לומר
שמברכים אותו שכן יעשה עוד הפעם, “תשנה
לשנה הבאה”, בעוד שעשה שלא כהוגן, והביא
מעשרותיו באיחור, הרי זה היפך הברכה!

וזהו שהוכרח רש"י לקשר את הברכה כאן
עם פרשת ביכורים שבתחילת הסדרה – ולא עם
פרשת המעשרות הסמוכה יותר.

“האמרת” ו“האמירך” – “בכל יום”!

את ה' האמרת היום גו' וה' האמירך היום גו'
האמרת והאמירך – אין להם עד מוכיח במקרא. ולי נראה שהוא
לשון הפרשה והבדלה: הבדלתו לך מאלקי הנכר להיות לך
לאלקים, והוא הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה.
ומצאתי להם עד, והוא לשון תפארת, כמו “תאמרו כל פועלי און”
(כו, יז. רש"י)

תמהו המפרשים, כיון שלהפירוש “לשון
הפרשה והבדלה” אין דמיון במקרא כלל, ואילו
להפירוש “לשון תפארת” יש קצת דמיון (בפסוק
“יתאמרו כל פועלי און”) – מדוע פירש רש"י
בתחילה שהוא “לשון הפרשה והבדלה” ולא
פירשו שהוא “לשון תפארת”?

ויש לומר הביאור בזה:

לשון הכתוב היא “את ה' האמרת היום . . וה'
האמירך היום” שפירושו הוא, כפי שפירש רש"י
את לשון הפסוק הקודם “היום הזה” – “בכל יום”.
והשתא, אם נפרש “האמרת” ו“האמירך”
שהוא “לשון תפארת” – אין הדבר מחזור כל כך,
כי ה“תפארת” של הקב"ה ועם ישראל הוא בעיקר
כאשר בני ישראל הולכים בדרכי השי"ת בפועל
ומקיימים מצוותיו, והרי דבר זה אינו תמיד בגלוי,
ואיך אפשר לומר ש“היום” ו“בכל יום” ניכר
“האמרת” ו“האמירך”!

ולכן פירש רש"י בתחילה שהוא “לשון הפרשה
והבדלה”, כי על ענין זה מתאים לומר שהוא דבר
שנעשה “היום” ו“בכל יום”, שהרי בכל מצב
שבו ישראל נמצאים, מכירים הם בזה שהקב"ה
הוא אלוהיהם – “הבדלתו לך מאלקי הנכר להיות
לך לאלקים”, וכמאמר חז"ל שישאל הם תמיד
“מאמינים בני מאמינים” (שבת צז, א. וראה פרש"י
שמות ד, ב); וכן הוא מצד הקב"ה, שתמיד עם
ישראל הם אצלו העם המיוחד והנבחר מכל
האומות – “הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו
לעם סגולה”.

יינה של תורה

ביאורים בענייני הפרשה על דרך החסידות

עומק הטוב הצפון ב"קללות"

כל ענייני התורה הם טוב וברכה / "כשאבא קורא - לא שומעים קללות"! / טובה כפולה ומכופלת בפנימיותם של "י"א ארורין" / סוד הסליחות של "מוצאי מנוחה"

מעמד מיוחד נצטוו בני ישראל לערוך בעברם את הירדן: ששה שבטים יעלו להר גריזים, ששה שבטים יעלו להר עיבל, והלויים יאמרו את הברכות ואת הקללות.

סדר אמירת הברכות והקללות מפורט ברש"י על הכתוב (ע"פ משנה סוטה פ"ז מ"ה): תחילה "הפכו לוויים פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה", ולאחר ש"אלו ואלו עונין אמן", אזי "חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ואומרים ארור האיש אשר יעשה פסל", וכן על זו הדרך בכל הברכות והקללות.

אמנם, כאשר מעיינים בכתובים מתעוררת תמיהה עצומה: הכתוב מונה רק את ה"י"א ארורין", ואינו מונה כלל את הברכות הפרטיות "ברוך האיש" וגו'.

ואף שגם כאשר אין הברכות כתובות בפירוש יודעים את מהותן, מאחר שכל ברכה היא היפך של אחת הקללות הכתובות בפסוק - הרי לכאורה מתאים יותר שהכתוב ימנה את הברכות, ומהם יבינו את מהות הקללות. ובפרט שמפורש בדברי רש"י שתחילה נאמרה הברכה ורק לאחר מכן הקללה. ולפועל, לא זו בלבד שהכתוב פותח בקללות, אלא גם אינו מפרש את הברכות כלל!

יש לבאר את פנימיות עניין הקללות האמורות בתורה, ואזי יובן כיצד דווקא הקללות הן הנה הראויות להיכתב יותר מן הברכות.

כל ענייני התורה הם טוב וברכה

התורה מתחילה באות ב"ת - "בראשית ברא אלקים", וסיבת הדבר היא משום שאות ב"ת

היא ראש התיבה של "ברכה" – "דאיהו סימן ברכה" (זהר ריש ויגש). התורה עניינה הוא ברכה, והיא ממשיכה ברכה בעולם.

ומה שמצינו בתורה כמה עניינים בלתי טובים של חטאים ועונשים והיפך הברכות, הרי גם הם קשורים לעניין הברכה שבתורה. ואף שבגלוי הם עניינים בלתי טובים, מכל מקום תכלית הכוונה בהם היא להפוך את הרע לטוב ולגלות טוב פנימי ועמוק יותר.

ועל דרך דוגמא בעניין החטאים המוזכרים בתורה, שכל מציאותם היא "ברכה":

הקב"ה ברא את עולמו באופן של "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" (בראשית א, לא). ואף על פי כן, חפץ הקב"ה שהעולם יגיע לשלמות נעלית ונשגבת יותר ממה שהי' בעת הבריאה. וזהו כל עניין החטאים, שלאחר ששב החוטא מחטאו הוא מתעלה למדרגה גבוהה יותר מכמו שהי' קודם החטא. ודווקא משום שהי' קודם במדרגה נחותה, הנה "יתרון האור מתוך החושך" (ראה קהלת ב, כג. וראה ספר הערכים חב"ד ח"ב עמ' תקעה ואילך. וש"נ) – שעוצם מעלת האור באה דווקא לאחר שהי' מצב של חושך ואפילה.

וכשם שהוא בעניין החטאים, כך בכל שאר עניינים בלתי רצויים שבתורה, שפנימיותם ותכליתם היא לעניינים של טוב וברכה בלבד.

"כשאבא קורא – לא שומעים קללות!"

בנוגע לעומק מהותן של הקללות, ועניין ה"ברכה" שבהן, מצינו סיפור מופלא במסכת מועד קטן (ט, ב):

רשב"י ציווה את ר' אלעזר בנו לבקש את ברכתם של ר' יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים. ולפועל במקום לברכו, אמרו לו עניינים של היפך הטוב: שיזרע ולא יקצור, שיחרב ביתו, וכיוצא באלו. כאשר חזר, אמר לו רשב"י ש"הנך כולו ברכתא ניהור", וביאר לו את הברכות הנעלות שהיו רמוזות וטמונות באלו ה"קללות".

ומבואר בסה"ק (לקוטי תורה בחוקותי מח, א ואילך ובהגה"ה), שלא בכדי אמרו ר' יונתן ור' יהודה את ברכותיהם באופן הנראה בחיצוניות כקללות, כי ברכות נעלות ונשגבות כפי שברכוהו אי אפשר להן לבוא בפירוש, אלא רק ברמז ובמעטה של קללות. ברכות רגילות יכולות לבוא בגילוי ובהדיא, אך יש והברכות באות מבחינה גבוהה ונעלית אשר אינה יכולה להתגלות בעולם השפל, והן באות באופן של העלם עד שנראות בחיצוניות כקללות, אך בפנימיותן הן נעלות אף מברכות גלויות.

וכן הם הדברים בנוגע לקללות שבפרשת בחוקותי ובפרשתנו (ראה לקו"ת שם), שאף שבחיצוניות המה קללות על העוברים את מצוות התורה, מכל מקום בפנימיותן הן ברכות נשגבות ונעלות הבאות על ידי התשובה. ודווקא משום שגב מעלתן אינן מתגלות כברכות אלא נראות כקללות.

ומעשה נורא מסופר (ראה "היום יום" יז אלול) אודות אדמו"ר האמצעי, שהי' שומע קריאת התורה מאביו, אדמו"ר הזקן, ופעם אחת בשבת פרשת תבוא שמע הקריאה והקללות מאחר, ונתעלף מצער, ונחלש כל כך עד שהי' ספק אם מותר לו לצום ביום הכפורים. וכאשר שאלוהו,

הלא בכל שנה שומע הוא את הקללות ומה נתחדש השתא? השיב: "כאשר אבא קורא, לא נשמעות קללות!" והיינו שבקריאתו של אדמו"ר הזקן הייתה גלוי' משמעותן הפנימית של הקללות, שאינן אלא ברכות נעלות.

טובה כפולה ומכופלת בפנימיותם של "א ארורין"

ומעתה יש ליישב מדוע נכתבו בתורה י"א הארורין דווקא ולא הברכות:

י"א הברכות שנאמרו לפני הר גריזים אין בהן חידוש מיוחד, שהלא התורה כולה עניינה ברכה וטובה, ופשיטא שהשי"ת משפיע שכר טוב לשומרי מצוותיו. אך חידוש עצום וטובה כפולה ומכופלת היא בעניין הי"א ארורין. "קללות" אלו בפנימיותן אינן אלא ברכות מיוחדות משורש גבוה שאינן יכולות להתגלות להדיא בעולם השפל, ועל כן באו בחיצוניות כעין היפך הטוב.

ובפרט, ש"קללות" אלו נאמרו לדור שעבר את הירדן, שכלו ממנו מתי מדבר, ועליו קרא הכתוב "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום" (ואתחנן ד, ד. וראה פרש"י חוקת כ, כב). ובוודאי שכאשר הכריזו לפנייהם על הקללות, לא הייתה הכוונה לקללות כפשוטן שהלא לא היו במעמד ומצב של "והי' אם לא תשמעו" רח"ל, אלא הכוונה היא לברכות הנעלות הבאות על ידי הפיכת העניינים הבלתי רצויים לטוב וקדושה.

ועל פי האמור מובן שכאשר יש לכתוב את י"א העניינים של הברכות והקללות, מוטב לכתוב את הקללות דווקא, משום שבהן יש חידוש גדול יותר של השפעת טוב מופלא הספון בפנימיותן.

ודווקא ברכות נשגבות אלו, הבאות מהפיכת הזדונות לזכיות, מבטאות את עומק אהבת השי"ת לבניו – בבחינת "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלקיך" (תצא כג, ו).

טובתו של יהודי אחד נוגעת לכל ישראל

וה' כי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה
מגיד שלא נתחייבו בביכורים עד שכבשו את הארץ וחילקה
(כו, א. רש"י)

מלשון רש"י משמע "שלא נתחייבו
בביכורים" עד "שכבשו את הארץ וחילקה"
לגמרי. והיינו, שאף אם היו יחידים שקבלו
חלקם בארץ ישראל, מ"מ לא נתחייבו בביכורים
עד שנכבשה כל הארץ, וחילקה לכל ישראל.

ולכאורה אינו מובן, הרי הבאת ביכורים היא
להודות להשי"ת על הכניסה לארץ ישראל,
ועל ההנאה מפירותי. וא"כ, מכיון שגם קודם
כבוש וחלוקת כל הארץ כבר היו לכמה יחידים
חלקם בארץ, וכבר נהנו מטובת הארץ, מדוע
לא נתחייבו להודות להקב"ה על הטובה שנתן
להם?

והביאור בזה:

כל ישראל קשורים הם זה לזה. וכל זמן
שנשאר יהודי אחד, יהי' מי שיהי', שאין לו
חלק בארץ, חסר בטובתם והנאתם של כל שאר
ישראל, וממילא אינם יכולים ליהנות ולשמוח
בשלמות, כל עוד שלא קיבל אותו יהודי חלקו
בארץ.

ומכיון שההודאה שבהבאת ביכורים היא
על שלימות הטוב, ובפרט "מקרא ביכורים"
שהוא רק "בזמן שמחה" (רש"י כו, יא) לכן אי
אפשר להביא ביכורים "עד שכבשו את הארץ
וחילקה".

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 155 ואילך)

מהו השכר על קירוב יהודים?

בתחילת פרשתנו מדובר אודות מצות
ביכורים. ויש לבאר ההוראה ממצוה זו בעבודת
האדם לקונו:

עם ישראל נקרא "כרם ה'" (ישעי' ה, ז).
ובאילני הכרם ישנם שרשים ענפים ופירות.
שרשים הם האבות, הענפים הם ראשי המטות,
והפירות הם הנוער, בדוגמת פירות הכרם
הנולדים וגדלים באילנות.

והקב"ה נכנס לכרם עם ישראל, וכמו שנאמר
"באתי לגני אחותי כלה", ורואה פרי שבכרה,
היינו, ילד או ילדה שנכנסו לגיל מצוות, או
אחד מישראל שנתוודע מעניני התורה ומצוותי'
שלא ידע עליהם עד עתה מפני סיבות שונות.

מצווה הקב"ה ואומר שיביאו "פרי" זה
לביכורים. היינו, שיחנכו אותו לעניני תורה
ומצוות. אמנם, לא די בזה שיתחילו לחנכו
ואחר כך יעזבו אותו לנפשו, או שימסרו את
חינוכו למישהו אחר, אלא "המתחיל במצוה
אומרים לו גמור", שצריכים להביא את
הביכורים עד לבית המקדש, היינו לגמור את
חינוכו עד לתכלית השלימות.

וכל כך גדלה מעלת עבודה זו, עד שהברכה
שמברכים לאחר העבודה היא "הבאת ביכורים
היום תשנה לשנה הבאה" (פרש"י כו, טז),
שהשכר הוא שיזכה לעבוד עבודה זו עוד
הפעם לשנה הבאה.

מכך למדים עד כמה גדלה עבודה זו, שאם
זכה והביא פירות הנוער לבית ה', שכרו הוא
כי לשנה הבאה יזכה לקרב עוד יהודים ועוד
יהודים ולהביאם לבית המקדש, עד שנוזכה
להביא ביכורים כפשוטו, לבית המקדש בבנינו
בקרוב.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 359 ואילך)

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

דין כלי הביכורים לשי' הרמב"ם

יפלפל בשי' הרמב"ם בחילוק הדין שבין כלי מתכות לכלי ערבה - בהשוואה למשמעות הש"ס והספרי / יחקור בגדר זיקת הכלי לפירות, ויסיק דלהרמב"ם שיטה מחודשת בזה

הש"ס דמכאן ראי' דבתר עניא אזלא עניותא, היינו דאחר שהעני מביא ביכורים בעניות, בכלי נצרים, אזי "אזלא עניותא" שאף הסלים יוצאים מידיו.

אולם הרמב"ם הדגיש שיש חילוק בין כלי מתכות לכלי ערבה מבלי להזכיר דתליא בין עשיר לעני, ומשמע יותר שלשיטתו אין הדבר תלוי בדעת הנותן [מצד שוויות הכלי], אלא רק מצד סוג הכלי כשלעצמו [ובאמת כלי מתכות יכול להיות אף בשוויות פחותה]. ולהרמב"ם צ"ל דכוונת הש"ס בב"ק (שמכאן למדנו דהעני מביא על עצמו עוד עניות ואין כליו נשאר בידו) אין משמעה דהטעם שהכלי נשאר לכהן הוא משום שדעת הנותן לתת לו, רק דסוף סוף כיון שהדין הוא (משום איזה טעם) שכלי נצרים נשארים ביד כהן, נמצא מכאן דלפועל ממש "בתר עניא אזלא עניותא", דעניים הרגילים להביא בכלי נצרים משאירים כליהם ביד הכהן. ומעתה יל"ע טובא בגוף הדין לדעת הרמב"ם, הך חילוק בין סוגי הכלים מאי טעמא.

והנה, תנן בספרי פרשתנו עה"כ "ולקח

כתב הרמב"ם בהל' ביכורים פ"ג ה"ז-ח וז"ל: "הביכורים טעונין כלי . . הביאם בכלי מתכות נוטל הכהן הביכורים וחוזר הכלי לבעליו, ואם הביאם בכלי ערבה וחלף וכיוצא בהן הרי הביכורים והסלים לכהנים".

והנה, בנו"כ ציינו מקורו במשנה דביכורים פ"ג מ"ח "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב והעניים מביאין אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה והסלים והביכורים ניתנין לכהנים", ועיי' בב"ק צב סע"א "מנא הא מילתא דאמרי אינשי בתר עניא אזלא עניותא דתנן עשירים כו' והעניים כו' הסלים והביכורים נותנים לכהנים". ומשמע בפשטות דחילוק הדין בין קלתות של זהב לקלתות של נצרים הוא מחמת דעת הנותן, דמאחר שרגילים עשירים להביא ביכוריהם בכלים יקרים של כסף וזהב, לא היתה דעת הנותנים להקנות גם הכלי, וכדפרש"י בב"ק שם "והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן", והיינו בפשטות משום יוקר הכלי, ולפיכך הכלי עודנו של בעליו, משא"כ עניים המביאים בסלי נצרים, נותנת דעתם להקנות גם הכלי, וזהו דקאמר

רק בחיוב הנתינה אלא) אף במעשה הנתינה גופא, שהביכורים והסלים צריכים להנתן בחדא מחתא ובמעשה נתינה אחד.

ונפקותא לדינא בחקירה זו אי רשאי ליתן לכהן אחר שאין נותן לו הביכורים עצמם - דלאופן הא' (שזיקת הסלים לביכורים הוא רק בהבאתם לבית ה' אלקיך, אבל נתינתם לכהן אינה שייכת לנתינת הביכורים) ודאי רשאי לעשות כן, ואוי"ל דאף אי"צ ליתן דוקא לאנשי המשמר. ולאופן הב' שחיוב נתינתם הוא תוצאה מחיוב נתינת ביכורים, מסתברא מילתא דצריך ליתן לכהני אותו המשמר כמו הביכורים עצמם, מיהו אי"צ ליתן דוקא לכהן המקבל הביכורים עצמם. ולאופן הג', שצ"ל מעשה נתינה אחד, פשיטא דצריך ליתן לאותו כהן עצמו ובמעשה נתינה אחד.

ומעשה י"ל דג' אופנים שבידינו לפרש בדברי חז"ל הנזכרים גבי נתינת כלי נצרים לכהן מתאימים לג' האופנים הנ"ל. דהנה פשטות דברי הספרי לפום ריהטא (לולא פ"י הספרי דבי רב והתווי"ט, כדלהלן) הוא כאופן הא', דהא כיון דיליף חיוב נתינת הסלים מ"הטנא", משתמע שהוא דין מיוחד ב"טנא", וכן משמע מהלשון בסיום "וסלים" נותנין לכהנים" (דלא כבמתני' שנקטו בחדא מחתא "וסלים וביכורים ניתנים לכהנים") - היינו דהוא חיוב בפ"ע לתת סלים, וזהו כוונת הספרי "לזכות מתנה לכהנים", היינו זכות מתנה לכהנים בפ"ע שיש לעני בנתינת הטנא לכהן. אולם לפי משמעות הש"ס בב"ק, דהובא הדבר כמקור להא ד"בתר עניא אזלי עניותא" מוכח יותר דנתינת הסלים ע"י העניים שייכת ויש לה זיקה לנתינת הביכורים שניתנה בעניות (וכהדגשת רש"י שם דעשירים לא היו נותנים כו'),

הכהן הטנא מידך" - "מכאן אמרו העשירים מביאים ביכורים בקלות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה, וסלים ניתנים לכהנים לזכות מתנה לכהנים". ופירש בספרי דבי רב, דכוונת הספרי דמדכתיב הטנא (דיתורא הוא) ילפינן דהא ד"ולקח הכהן" (היינו שנכנס לרשותו) הוא דוקא "כשהוא טנא, סל בעלמא", משא"כ כלי מתכות והדומה. וטעמא דקרא - כדי לזכות מתנה לכהנים, וכמבואר בתויו"ט על מתני' דביכורים שם, דמאחר שפירות ביכורי עניים מועטים הם תיקנה תורה שימסור העני לכהן אף את הסל ו"עם הסל יהי נחשב מתנה", ועיי' גם בספרי דבי רב שם.

מידהו אין לפרש כן בדעת הרמב"ם, דהא לפ"ז תלוי הדבר בעיקר (לא בסוג הכלי אלא) בכמות פירות הביכורים שהובאו, ושוב תליא מילתא בין עניים לעשירים, והרמב"ם חילק רק בין סוגי הכלים עצמם ולא הזכיר מאומה דתלוי בין עני לעשיר ובין כמות הפירות שהובאו.

והנראה בדעת הרמב"ם, בהקדים דיש לחקור בגדר הך חיובא דנתינת הסל לכהן יחד עם הביכורים, דמציינו להגדירו בג' אופנים: (א) אין לסלים שייכות לגוף הביכורים מלבד השייכות שיש להם בהבאתם, היינו במה שבהם נעשית פעולת ההבאה, אבל לא שייכות יותר מזה; ולפ"ז חיוב נתינתם לכהנים הוא חיוב בפ"ע לגמרי מחיוב נתינת הביכורים ואין זיקה ביניהם. (ב) נתינת הסלים יש לה שייכות וזיקה לנתינת הביכורים, אבל הזיקה אינה אלא לענין עצם זה שיש חיוב לתת, שחיוב נתינת הביכורים גורר חיוב נתינת הסלים, אבל עדיין מעשה הנתינה דהסלים אינו באותו גדר דנתינת הביכורים. (ג) למעלה מזה - הזיקה והשייכות היא (לא

כבמתני' שהובא דין זה האחרון בפ"ע בלי שייכות לעצם החיוב להביא בכלי, דבזה חידד שיטתו שהכלי (יש לו שייכות ו)נעשה מציאות אחת עם הביכורים, ובעיקרו של דין זה ליתא חילוק בין סוגי הכלים; ורק שלאח"ז מודיענו החילוק בזה, שהוא מצד דין מיוחד המתחדש בכלי מתכות ש"א יימפרו לכהן (כי מצד עיקר גדר הכלי הי' צריך להנתן תמיד, להיותו חלק מן הביכורים כנ"ל; ודו"ק היטב בל' המאירי בסוגיא דב"ק דהכי משמע, דיש חידוש מיוחד בכלי מתכות שלא יינתנו), וזהו דיוק ל' הרמב"ם "חוזר הכלי לבעליו", היינו שמצד עצמו הי' צ"ל לכהן, דלעולם - אף בכלי מתכות - הכלי הוא חלק מן הביכורים ועל ידו דוקא נשלמת "מצות עשה להביא ביכורים למקדש" (לי הרמב"ם לעיל רפ"ב, ועיי"ש ה"כ וברדב"ז), ורק ש"אח"ז יש דין חדש ש"חוזר הכלי לבעליו" ולא נשאר ממון כהן; משא"כ בכלי ערבה וחלף שאינו חוזר ונשאר מציאות אחת עם הביכורים.

[ובמ"ע החילוק בין סוגי הכלים י"ל, דכלי מתכות כיון שהזיקה והשייכות לביכורים אינה אלא מצד הדין דביכורים טעונין כלי אזי הקישור והחיבור ביניהם אינו אלא בנוגע לקיום מצות הבאת ביכורים לבית ה', ואח"כ שוב חוזר הכלי למקומו, משא"כ בכלי ערבה וכדו' דגם במציאותם הטבעית ועכ"פ בחשיבותם ושוויותם יש להם זיקה ושייכות, אהני שייכות עצמית זו גם כלפי השייכות ההלכתית מצד היותם כלי לביכורים (היינו הא דמשלימין המצוה כנ"ל) להפוך אף שייכות זו לשייכות גמורה להיות מציאות אחת עם הפירות, כעין וע"ד קליפות פירות הביכורים ו]הרי אף הקליפות סו"ס אינן קדושות כביכורים עצמם, ודון מינה להכא].

ומזה נראה שנתנת הסלים באה כהוספה המצטרפת אל נתינת הביכורים. אולם, עדיין אין כאן הוכחה לומר דהשייכות והזיקה היא עד כדי כך שנתנית שניהם צ"ל במעשה אחד כו' (ואדרבה, לשון "אז"ל עניותא" מורה דה"עניותא" השנית היא דבר נוסף המצטרף ונגרר אל ה"עניא" דנתינת הביכורים גופא. ואילו היתה נתינת הסלים חלק מנתינת הביכורים גופא אין ל' זו הולמת. ודו"ק), והיינו כאופן הב'. אך לפי מה דפירשו המפרשים בכוונת הספרי, כל' התויו"ט "שהעניי מביאין מעט ועם הסל יהי' נחשב מתנה", דהסל הוא (כמו דבר) המשלים את הביכורים גופייהו, שהם יהו "נחשבים מתנה", מסתברא מילתא דנתינתם צ"ל בנתינה אחת ("מתנה" אחת) עם הביכורים, כדי שעי"ז יהו הביכורים "כדי נתינה" (עיי' בפ' משנה ראשונה אמתני' דביכורים).

אך י"ל דלהרמב"ם דרך רביעית ומחודשת בזה, בתוספת גדר על כל אופנים הנזכרים. והוא דלא זו בלבד שהסל יש לו שייכות וזיקה לביכורים במעשה הנתינה (כאופן הג'), אלא אף גם זאת שנעשה מציאות אחת עם הביכורים ועם הבאתם [אלא שסו"ס אינו קדוש כמותם כו'], דאימתי יש שלימות בביכורים ובקיום מצוותם להביאם לבית ה' - כאשר באים בכלי והכלי נעשה חלק מן הביכורים (עיי' חז"ל מהרש"א בסוגיא דבב"ק). ובסגנון אחר, הזיקה והשייכות אינה רק בגברא הפועל (כבאופן הב'), שחיובו בזה גורר חיובו בזה) או בפעולה הנעשית (כאופן הג' ששניהם מעשה נתינה אחד הוא), אלא אף בנפעל והתוצאה - החפצא גופא, שנעשה מציאות אחת. וזהו שהדגיש הרמב"ם וצירף תיכף בהמשך לגוף הדין ד"הביכורים טעונין כלי" הא דכשהביאם בכלי מתכות אין נמסרים משא"כ בכלי נצרים כו' (דלא

והביכורים" והרמב"ם נקט "הביכורים והסלים" (ועיי' בפ' הון עשיר למתני' דביכורים שם), ולכאורה סדר המשנה מחוור יותר כי עיקר החידוש שבאו לומר כאן הוא "הסלים", אלא די"ל דלשון "הסלים והביכורים" הי' נותן מקום לדייק ולפרש דהסלים שנכתבו תחילה הם ענין נפרד בפ"ע מהביכורים, ולפיכך נקט בדוקא "הביכורים והסלים", להדגיש שהסלים נמשכים וכרוכים לביכורים (כפרט וחלק מהם גופא).

ורגל רביעית, דסיים הלכתו וצירף לכאן הדין ד"ואם נטמאו הביכורים אין הסלים לכהנים" (והוא מירוש' ביכורים פ"א ה"ז, עיי' בכס"מ), והיינו דבהתאם וכתוצאה מתוכן ההלכה, דהסלים הם מציאות אחת עם הביכורים, על כן מובן שמצב הביכורים וטהרתם כו' נוגע ומכריע דין הסלים (ועיי' בכס"מ שיש גורסין בירוש' באופן אחר, ולהנ"ל מחוור היטב דהרמב"ם לשיטתו גריס כנ"ל דוקא).

ומעתה יומתקו ויתחוורו היטב כמה שינויים ודיוקים בדברי הרמב"ם ולשונויותיו.

חדא שהשמיט ההדגשה גבי הגברא המביא, אם עשיר או עני הוא, ואינו מדבר אלא אודות מעשה ההבאה ביחס להחפצא של הביכורים, "**הביאם בכ"י מתכות כו'** **הביאם בכ"י ערבה וחלף כו'**", ולהנ"ל א"ש כנ"ל.

ועוד דיוק, ששינה (והשמיט) לשון המשנה (וספרי וגמרא) "והסלים והביכורים נותנין לכהנים", ונקט "הרי הביכורים והסלים לכהנים", ואף זה א"ש, דבא להדגיש ששייכותם וזיקתם אינה מוגבלת לענין הנתינה גופא בלבד (ורק עבורה חלה הזיקה), אלא הם כמציאות אחת, "הביכורים והסלים", השייכת כולה לכהן.

ועוד בה שלישי', היפך סדר הדברים שבמשנה, דבמתני' ובגמ' שם נקטו "הסלים

עניני שידוכים

כאלה, שאינם חשובים כלל, והנני מתפלל עליו, כיצד הגיע לזה, שהרי בודאי יודע שעמדה כזו אינה מתאימה עם דרישת תורתנו תורת חיים [להשתדל למצוא שידוך ולהקים בית בישראל], ובפרט בנה שי' שלמד שנים רבות בשיבת תומכי תמימים, ומתנהג בכל שאר הדברים על פי הוראות תורת החסידות, וכשבא לענין כל כך חשוב ומצוה כל כך חשובה, לא רוצים לקיים את מה שהתורה מצווה בזה,

מובן מאליו שאין בכוונתי שצריך לעשות שידוך בעיניים עצומות, מבלי לדעת מה ומתי, אבל לאחר זמן ארוך ביותר שדברתי עמו ואחר כך גם כתבתי, שמוכרחים לפעול במרץ אודות שידוך, כבר מזמן היתה האפשרות להתעכב על אחת מההצעות שהיו במשך הזמן, ובפרט בארצנו הקדושה ת"ו ששם חוג ההצעות המתאימות גדול יותר מאשר במדינות אחרות, גם מובן שכתבתי על כך אליה, אין כונתה לגרום לה צער ח"ו, אלא לעורר שבטח יש לה השפעה או אחרים שיכולים להשפיע על בנה שי' לשנות לחלוטין את יחסו לענין ובהתאם להוראות תורתנו הק' כאמור.

(תרגום מאגרות קודש ח"ו ע' לד)

הצעת שידוך בדרך "עקיפה"

...לשאלתם, מה כוונתי בהנוגע לשידוך גיסתו ואחותה תי', בהנוגע לגשת "בעקיפין",

הכוונה פשוטה, להציע לה נכבדות ע"י ידידים ומכירים ולא (ע"י) ההורים והראה הנסיון, שבדרך זו מצליחים יותר, ואפילו כשחושדים שיד ההורים באמצע, בכ"ז מתעלמים מזה, ובפרט כשנזהרים שלא לתת מקום לחשד האמור.

(אגרות קודש ח"ו ע' סג)

הבטה בעין טובה על ההצעה

...ברצוני לכתוב ולהתייחס למה שגם היא עצמה כותבת, שהדבר החשוב ביותר הוא נושא השידוך, היא כותבת שלפי דעתה אינה רואה שום הצעה מתאימה בזה.

אבל תקותי היא, שכאשר תהיה לה הגישה הנכונה להצעות המגיעות אליה, השם יתברך יזמין לה שידוך מתאים לה בגשמיות וברוחניות.

עליה לדעת לעצמה, שבעולם הזה אין שום דבר שיהיה 'פרפקט' -תכלית השלימות - וכך נכון לגבי אנשים, שאין שום אדם שיכיל את כל המעלות, ובמילא אין צורך להמתין עד שימצא דוקא אחד כזה, כפי שמדמיינים.

וכיון שזה נכון, שאף אדם אין לו את כל המעלות, בטח גם [האדם] עצמו יש בו חסרונות, אלא שעל עצמו מביטים בעין טובה, במילא צריך גם את זה לקחת בחשבון, ושבדברים מסויימים צריך לוותר ולהעלים עין, ולקוות שבמשך הזמן חלק מהחסרונות - מדומים או אמיתיים -יתיישרו וישתפרו, ואז - בגישה זו לשידוך - הבחירה הרבה יותר קלה, וכל הגישה לבעיית השידוך נעשית שמחה יותר...

(תרגום מאגרות קודש ח"ה ע' קפ)

מה יהיה עם שידוך?

לאחר שתיקה ארוכה הגיעני מכתבה . . ומובן מאליו שגרם לי צער לקרוא בו שבעניני של בנה ... שליט"א, לעת עתה אין כל חדשות [בקשר לשידוכים] ואינה כותבת אודות כך שום הבהרות [והסברים]...

מבלי לדעת בדיוק את הסיבה להאמור, אבל הנני משער, שזהו מבררנות ומעקשנות על פרטים

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

אורו של הבעש"ט הק'

כל זמן שמורנו הבעל שם טוב היה נסתר היתה כל עבודתו להיות לעזור לישראל בעניני פרנסה ועיקר עסקו היה עם האנשים הפשוטים שהם גופם של ישראל, ואחרי כן כשנתגלה, התחיל לעסוק עם תלמידי החכמים ובני תורה שהם נפשם ורוחם של ישראל

כבישת היצר ושימוש בכוחותיו

אמר הבעל שם טוב:

איזהו גבור הכובש את יצרו, כובש את יצרו אמרו ולא שוכרו, כי שבירת היצר אין זה גבורה כלל, כי בשביל לשבור את היצר די ומספיק שכל הישר, דהשכל הישר מחייב שצריכים לשבור את היצר הרע, אבל ענין הכבישה הוא להשתמש בכחותיו ובמעלותיו, דרב תבואות בכח שור, ומתנהג בתוקף, וזהו איזהו גבור הכובש את הכחות של יצרו ומשתמש בו בקדושה.

(ספר המאמרים תשי"ט עמ' 92)

ה'אור העצמי' של מורנו הבעש"ט

ברשימותיי היומן רשום אותן שיחות הקדש אשר הואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב] זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לדבר בחג החגים י"ט כסלו תרנ"ה - שיחה ארוכה - ותוכנה כי בשנה זו נתמלאו מאה שנה להדפסת ספר הראשון של הוד כ"ק רבינו הזקן ברכות הנהנין, והוא הקדמה לספר התניא שנדפס בשנת תקנ"ו...

הרבי [-אדמו"ר הזקן] - אומר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק - גילה את האור הפנימי של תורה ועבודה.

כששאלו את ה'תולדות' [הרה"ק בעל 'תולדות יעקב יוסף'] - כאשר הוא הולך למורנו

הבעש"ט הרי הוא מבטל זמן מלימוד התורה? – ענה להם: לפעמים – כשהולכים לצדיק כדי ללמוד את הסדר של עבודת השי"ת, אזי 'ביטולה' – ביטול זמן זה – זהו 'קיומה', שיידעו כיצד יש לקיים מצוה.

ה'תולדות' – אמר לי כ"ק אאמו"ר הרה"ק – היה 'מקבל פנימי' של ה'אור עצמי' של מורנו הבעש"ט ומסור ביותר לתלמידים בעלי עבודה.

הרבי – הוד כ"ק רבינו הזקן – החדיר את האור העצמי של מורנו הבעש"ט כפי שקיבל ממורנו הרב המגיד בכל המחונכים שלו, כקטן כגדול.

את האור העצמי הנחיל הוד כ"ק רבינו הזקן להוד כ"ק אבותינו רבותינו הנשיאים לדורותיהם.

(אגרות קודש ח"י עמ' קיו-קיה)

"ובגפן שלשה שריגים"

הוד כ"ק רבנו הזקן סיפר לנכדו כ"ק אאמו"ר הרב בעל "צמח צדק" אשר זקנו¹ מורנו הבעל שם טוב אמר שתחילת עבודתו יחד עם חבריו הצדיקים הנסתרים היתה להבריא את גופם של ישראל ואחר כך להבריא את רוחם ונפשם, ולכן כל זמן שמורנו הבעל שם טוב היה נסתר היתה כל עבודתו להיות לעזר לישראל בענייני פרנסה ועיקר עסקו היה עם האנשים הפשוטים שהם גופם של ישראל, ואחרי כן כשנתגלה, התחיל לעסוק עם תלמידי החכמים ובני תורה שהם נפשם ורוחם של ישראל.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב] זצוקלה"ה אמר לפני את הדרוש ששמע מכ"ק אביו הרה"ק ששמע מהוד כ"ק אביו הרה"ק בעל "צמח צדק" את אשר אמר לו אז בשיחה הנ"ל זקנו רבנו הזקן על מאמר רז"ל על פסוק "ובגפן שלשה שריגים" – גפן אלו ישראל, ותוכן נושא הדרוש הוא שאילן הגפן חלוק משארי אילנות בשני דברים: (א) דכל מה שיש באילן זה אפילו העלים הם לצורך הפירות. (ב) שבכל דבר דובר שיש באילן זה יש בו יתרון מעלה מה שאין בהשני ואפילו בעלים יש יתרון מעלה לעומת הפירות בזה שהם שומרים על הפירות והשומר הרי כחו רב וגדול על הנשמר.

(התמים' ח"ב עמ' מד)

(1) רבנו הזקן ה' רגיל לקרוא את מורנו הבעש"ט בשם "זקני", כי ה' נכדו ברוחניות, כלומר – תלמיד תלמידו.